

kint a maga számára orientáló tényezőknek. E táblázatok elemzése során *Szabolcs Éva* rámutat: az itt tárgyalt személyiségek nem mindegyike köthető szorosan a neveléstudományhoz, de az általuk közvetített emberkép mindenkor mértékadó lehet a nevelés céljainak meghatározásánál.

Baska Gabriella és Gombos Norbert

Literacy in the Information Age: Final Report of the International Adult Literacy Survey Organisation for Economic Cooperation and Development;
Statistics Canada, 2000. 186 o.

A könyv kutatási beszámoló egy többlépcsős nemzetközi összehasonlító vizsgálatról, amely 20 ország felnőtt lakosságának (16–65 évesek) olvasási-, és számolási készségeit méri fel. Tartalmazza az 1994-ben végzett első adatfelvétel, az 1996-ban végzett második-, és az 1998-ban felvett harmadik mérés eredményeit is. Az utóbbi mintában szerepeltek a magyar vizsgálati személyek is.

Az első adatfelvételben alkalmazott vizsgálati keretek, a kérdőívek, és feldolgozó eljárások nem változtak, csak újabb országok csatlakoztak a méréshez. Az első adatfelvételben hét ország (Amerikai Egyesült Államok, Hollandia, Kanada, Lengyelország, Németország, Svájc és Svédország) vett részt. (Ennek a vizsgálatnak az eredményei 1995-ben jelentek meg, a magyar ismertetésük pedig 1996-ban). 1996-ban csatlakozott a nemzetközi vizsgálathoz Ausztrália, Belgium (flamand rész), Anglia, Új Zéland és Észak-Írország. Az erről szóló angolnyelvű kiadvány 1997-ben látott napvilágot¹. A most ismertetendő kötetben már szerepelnek a harmadik fordulónban csatlakozottak eredményei is, nevezetesen a következők: Chile, Csehország, Dánia, Finnország, Magyarország, Norvégia Szlovénia és Portugália.

A könyv bevezetőből, öt fejezetből és gazdagon dokumentált mellékletekből áll. A fejezeteket egy tíz szerzőből álló munkacsoport jegyzi, amelynek tagjai az olvasáskutatásban és a társadalomtudományi mérések módszereiben is nemzetközileg ismertek. A szerkesztő *Albert Tuijnman*, a stockholmi Nemzetközi Oktatási Központ vezetője. Az 1995-ben megjelentetett kötetből eltérően itt nincsenek a fejezeteknek külön szerzői, mindegyik közös munka.

A bevezetőben ismertetik a szerzők az összehasonlító kutatás legfontosabb alapfeltevéseit. Először a „literacy” általuk alkalmazott definícióját adják meg, majd ennek részterületeit, a mérésben alkalmazott skálákat, végül az adatfelvétel módját. A könyv címében is szereplő „literacy” nehézkesen fordítható magyarra. Megközelítőleg a műveltség alapját, az írni-, olvasni-, és számolni tudást jelenti. Legközelebb talán a magyar „írástudó” fogalom jelentése van a „literacy”-hoz, de ez a kifejezésünk kissé régies, arisztokratikus. A továbbiakban leegyszerűsítve olvasási és számolási készségnek illetve képességnek fogom nevezni a vizsgált tartalmakat.

A szerzők a következőképpen értelmezik a „literacy”-t: olyan képesség, amely lehetővé teszi a nyomtatott és írott információ felhasználását a mindennapok tevékenységeiben, otthon, a munkában és a civil életben; az egyéni célok elérése és a hatékonyság növelése érdekében. Három fő területet azonosítanak, ahol a fenti képesség működik: próza-, dokumentum-olvasás és számolás. Az első a folyamatos szövegek (pl. újságcikk), a második a nem folyamatos szövegek (pl. táblázat), a harmadik pedig a szövegbe ágyazott számolási feladatok megértését és megoldását jelenti. A képességek vizsgálatát kifinomult skálázási technikával végzik. Az olvasási és számolási készségek és képességek társadalmilag szükséges szintjének – a dolog természetéből adódóan – nincsen egy általánosan elfogadott mértéke. A kutatók a feladatok megoldásához szükséges műveletek alapján különböző teljesítményszinteket határoztak meg. Mindegyik területen (próza, dokumentum, számolás) a maximális teljesítmény 500 pont. Ezen belül az alábbi öt szintet különböztették meg a szakértők: (1.) 0–225 pont,

¹ OECD and Human Resources Development Canada (1997): *Literacy Skills for the Knowledge Society: Further Results from the International Adult Literacy Survey*, Paris.

(2.) 226–275 pont, (3.) 276–325 pont, (4.) 326–375 pont, (5.) 376–500 pont. Az elért pontszámok legnagyobb része a 200–400-ig húzódó tartományba került. Azok a felnőttek, akik az (1.) és/vagy a (2.) szinten teljesítenek a különböző területeken vagy skálákon, nagy valószínűséggel nem tudnak megbirkózni az információs társadalom legalapvetőbb kihívásaival sem. A (3.) szinttől számítják a kutatók azt a minimum kompetenciát, amely elégséges lehet a sikeres beilleszkedéshez és munkavégzéshez. A (4.) és az (5.) szinten lévő személyek képesek igazán arra, hogy a nyomtatott információt megértsék és szükség esetén átalakítsák, műveleteket végezzenek vele és rajta.

Minden résztvevő országban a helyi koordinátor személy és kutatóintézet segítségével az adott korú népesség reprezentatív mintáján végezték el a méréseket. A készség- és képességteszteken kívül adatokat gyűjtöttek az országok társadalmi/gazdasági helyzetéről, a mintába került személyek szocio-kulturális háttéréről is. A tesztek és kérdőíveket természetesen előzetesen gondosan lefordították az adott országban használt nyelvre vagy nyelvekre.

Az első fejezetben a szerzők elemzik azokat a társadalmi/gazdasági jelenségeket, amelyek meghatározzák az emberi erőforrás-szükségletet. Ezek a tudás-alapú technológiák és a globalizáció. Megállapítják, hogy ebben a században már elengedhetetlen, hogy a polgárok olyan készségekkel, képességekkel rendelkezzenek, amelyek lehetővé teszik a nyomtatott szövegek önálló ismeretszerző és ismeretátalakító feldolgozását.

A második fejezetben a vizsgált országok felnőtt lakossága olvasni- és írni-tudásának megoszlásával ismerkedhetünk meg. A legmagasabb átlagpontszámot mindhárom területen a svédek, a legalacsonyabbat a chileiek érték el. Az elért átlagpontszámok alapján Magyarország a 20 ország közül a próza-, és a dokumentum-skálán a 16., a számolásban pedig a 14. helyre került. Amíg az előbbinél csak Szlovénia, Lengyelország, Portugália és Chile került mögénk, addig az utóbbi esetben ezen országokon kívül még Anglia és Írország is. Úgy vélem, ez az eredmény messze a várakozásaink alatt marad.

A következő rész a vizsgált készségek és fejlettségüket befolyásoló úgynevezett háttérváltozók összefüggéseit tárgyalja. A sok érdekes elemzés közül most csak egyet emelünk ki: a teljesítmények megoszlását a lakosság iskolai végzettsége szerint. Nem meglepetés, hogy egyértelmű összefüggés található az olvasási teljesítmények és az iskolai végzettség között. De ennek jellemzői, mértéke és belső arányai országonként változóak és nagyon tanulságosak. A mindegyik skálán élenjáró svédek esetében azt láthatjuk, hogy a középfoknál alacsonyabb-, a középfokú- és a felsőfokú végzettséggel rendelkező csoportjainak teljesítménye között nem nagy a különbség (mintegy 25–30 pontnyi). Ráadásul ez a különbség egyenletes, vagyis körülbelül egyforma a teljesítménykülönbség az alsó és középső, illetve a középső és felső csoport között. A németek esetében, a svédekéinél általánosan alacsonyabb szinten, a különböző iskolai végzettségűek között lényegesen kisebbek a különbségek. A megfelelő magyar adatok viszont azt mutatják, hogy a magyar lakosság felsőfokú képzéssel rendelkező részének teljesítménye nem jobb, mint a középfoknál alacsonyabb iskolai végzettségű svédeké! Ez nagyon figyelmeztető adat. Ezeknek az eredményeknek a tükrében úgy tűnik, indokolatlan a politikusaink által oly sokszor emlegetett kvalifikált magyar munkaerőtől való európai félelem.

A negyedik és ötödik fejezet az emberi erőforrások és a gazdasági fejlettség összefüggéseiről szól az olvasási képesség tükrében; illetve összefoglalja a legfontosabb általános, minden országra érvényes eredményeket és tanulságokat. Terjedelmi korlátok miatt ebben az esetben is csak néhány rendkívül érdekes tényt emelünk ki az olvasmányos fejezetből. Kutatások bizonyítják (a negyedik fejezetben erre bőven találunk referenciát), hogy gyorsabb egy ország vagy régió fejlődése, ha a lakosságának az iskolai végzettsége magasabb szintű. Ez az összehasonlító olvasás-kutatás arra szolgáltat bizonyítékokat, hogy a magasabb iskolai végzettséggel makroszinten együttjár a fejlettebb írás- és olvasás-tudás is. Az egyén szintjén pedig az látható, hogy minél magasabb szintű a végzettsége, annál előnyösebb az általa végzett munkának a jellege (keresetben és munkaidőben). Sőt, olyan jellegű összefüggést is találtak a kutatók, hogy azokban az országokban, ahol a lakosság írni/olvasni tudása fejlettebb, kevesebb időt töltenek általában is munkával, mint az alacsonyabb szinten teljesítő országok lakói.

Minél magasabb azoknak a személyeknek az aránya egy adott országban belül, akiknek fejletlen az olvasási képessége, annál kisebb az országban az egy főre jutó nemzeti össztermék (GDP). Még a rengeteg érdekes összefüggés között is feltűnő az a jelenség, amelyet a negyedik fejezet egyik ábráján (4.15. ábra) szemléltetnek, majd a szövegben interpretálnak is a szerzők: szoros összefüggést találtak az ország parlamentjében szerepet vállaló (kapó?) nők száma és a próza skálán nyújtott teljesítmény között. Minél magasabb az utóbbi, annál több női képviselő van az adott ország parlamentjében.

Az oktatáspolitikus, a tanár, a művelődéskutató, de egyszerűen a jól informált értelmiségi számára a könyvben közölt adatok, összefüggések, elemzések valóságos kincseshányát jelenthetnek, nekik ajánlom olvasásra.

Cs. Czachesz Erzsébet

Knowledge Management in the Learning Society

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), 2000. 257 o.

Felgyorsuló világunkban, a globalizáció korában átértékelődnek a tudásról kialakított nézetek. Hosszú ideig csak filozófusok értekeztek a tudásról, annak mibenlétéről, keletkezéséről; mára tanulmányozása a pszichológia és a pedagógia egyik alapfeladatává vált és szinte minden tudományterületen megjelentek a felhasználható, transzferálható tudás kutatói. A tudás keletkezése mellett egyre inkább központi szerepet játszik továbbadhatóságának és használhatóságának vizsgálata is. Korábban a tudás alkalmazása főleg az oktatás szakértőit érdeklő kérdés volt, a 21. század küszöbén azonban ez a versenyszférában is mind nagyobb szerepet játszik mint aktívan menedzselhető érték, illetve mint előállítható, eladható és megszerezhető termék.

A tudásalapú társadalomban a gazdaság minden szintjén alapvető fontosságú a gazdaságos tanulás és tudás, az ezekhez vezető megfelelő módszerek kidolgozása és elsajátítása. Ehhez először az adott társadalmi környezetben és munkaterületen kell megismerni az említett folyamatok jellegzetességeit, dinamikáját. Az OECD által az *Education and skills [Oktatás és készségek]* c. sorozatban megjelentetett színvonalas tanulmánykötet erre tesz kísérletet. A kötet szerzői kiemelik az oktatásügy reformjának szükségességét, és külön figyelmet szentelnek annak, hogyan lehetne az oktatásban tökéletesíteni a tudás létrehozását, továbbadását, használatát.

A könyv két részből áll, jól szerkesztett, logikus, könnyen áttekinthető. Az első rész négy fejezete elméleti oldalról közelíti meg a tudás és tanulás kérdéskörét. Az egyes bekezdések leglényegesebb elemeit oldaljegyzetben tömören kiemeli a szöveg, a definíciókat, fontosabb elméleteket, kérdéseket „dobozokban” fogalmazza meg, valamint önmagukban is értelmezhető táblázatokkal, modellekkel segíti az áttekinthetőséget. A könyv nagyobb részét kitevő második és egyben gyakorlati rész négy OECD által szervezett fórumon (1: Tokió, 1997. november; 2: Párizs, 1998. május; 3: Stanford, 1998. szeptember; 4: Tokió, 1999. május) elhangzott előadások válogatott gyűjteménye. A fórumok célja a hírközlésben, az egészségügyben, az oktatásügyben és a műszaki szektorban érvényes tudásfolyamatok kutatása volt. A résztvevők arra kerestek választ, hogy a tudás és tanulás hogyan válik a 21. század társadalmi és gazdasági változásainak mozgató erejévé.

„A tudás menedzselése a tanuló társadalomban” címmel szerepel az azonos című kötet *első része*. A négy tanulmányban közös, hogy a modern gazdaság tudással kapcsolatos folyamatainak általános természetét próbálják megragadni, valamint azt vizsgálják, hogyan zajlik az oktatásban a tudás menedzselése.

Az *első fejezet* egy általános kitekintés, amely összefoglalja, miért érdemes a fenti kérdéssel foglalkozni, felveti az oktatásügy fennálló dilemmáit, problémáit, majd visszatér a gyökerekhez és a tudás fogalmának, típusainak megértésén keresztül próbálja megvilágítani az oktatás szerepét a tudás társadalmában. A tudás meghatározásai közül kiemeli a gazdasági modell definícióját. Gazdasági értelemben tudásnak számít egyrésztől a döntés meghozatalához szükséges információk kigyűjtése és feldolgozása, másrésztől az igazi érték a hozzájárulás és az ebből adódó újítás – új termékek, eljárások létrehozása. Ez nem más, mint az alkalmazható, érvényes, transzferálható tudás definíciója: meglévő ismereteinkkel újat tudunk alkotni, el tudunk igazodni ismeretlen helyzetekben, azaz alkalmazni tudjuk tudásunkat. Természetesen ez az újítás foglalkozási áganként eltérő, mégis általában egy komplex és nem lineáris folyamat. A gazdasági életben a társadalom kulcselemévé váló tudás négy típusa – tudni mit, miért, hogyan és kit – közül a cégeknek egyre értékesebb lesz a „tudni kit” és a gyakorlati tudás. Ennek érdekében szorosabb kapcsolatot kell teremteni az oktatás és a gyakorlat között.

Az általános, kitekintő megnyitás után a *második fejezet* foglalkozási ágazatokra bontva (oktatásügy, egészségügy, műszaki szektor és hírközlés) foglalkozik a nehézségekkel, a tudás születésével, közvetítésével és